

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola Altajisztika Program

KINCSES NAGY ÉVA

A csagatáj irodalmi nyelv mongol elemei

PhD értekezés tézisei

Témavezető

DR. BERTA ÁRPÁD

Szeged, 2009

A kutatási téma előzményei

Az altaji nyelvek hasonlóságának vizsgálata régóta központi témája a kutatóknak. Az altajisztika alapítójának tekinthető G. J. RAMSTEDT és tanítványa, követője N. POPPE alapvető munkáiban az összehasonlító nyelvészet módszerét alkalmazva a török, a mongol és a mandzsu-tunguz nyelvek úgynevezett genetikai rokonságát próbálta bizonyítani. A felismert szabályos hangmegfelelések és a nagyszámú közös morfológiai, de elsősorban lexikai elem léte miatt e nyelveket egy közös ősnyelvre vezették vissza. A 20. század második felében a kutatók egy jelentős része, elsősorban G. CLAUSON és G. DOERFER érvelése nyomán szembefordult az altaji nyelvek genetikai rokonságának elméletével, és a nyelvi egyezéseket a beszélők történetileg hosszas és szoros érintkezésével magyarázták. A vita azóta sem jutott nyugvópontra, és a legváltozatosabb formában újra meg újra fellobban. A továbblépéshez elengedhetetlenül szükséges a nyelvi kontaktusok elemzése, ugyanis az átvételeket el kell választani az esetleges közös altaji réteg szavaitól. A nyelvek közötti folyamatos, többszörös oda-vissza kölcsönzés rétegeinek leválasztása után megmaradó elemek (szabad és kötött morfémák, szerkezeti egyezések) alapján lehet csak a közös eredet kérdésében is állást foglalni.

A legkorábbi mongol – török nyelvi érintkezéseket CLAUSON (1956; 1962; 1964; 1968), DOERFER (1963-1975; 1993; 1995; 1996), RÓNA-TAS (1970), CLARK (1977) és ŠČERBAK (1996; 1997) vizsgálta. A mongol kor előtt a politikai és kulturális presztízsvizonyoknak megfelelően lényegesen jelentősebb a török – mongol irányú kölcsönzés. A helyzet a mongol világbirodalom létrejöttével markánsan megváltozik. A kultúrában, a politikában erősödik a mongol hatás, és megváltoztatja a nyelvi kölcsönzés irányát. A közép- és modern török nyelvekbe és dialektusokba nagyszámú mongol lexikai és egyéb nyelvi elem kerül. A lexika vizsgálata monográfiák (KAŁUŻYŃSKI 1961; TATARINCEV 1976, KHABTAGEVA 2006a; RASSADIN 1980;

ŠČERBAK 1997; SCHÖNIG 2000; CSÁKI 2006) és cikkek sorát eredményezte. POPPE (1962) a Codex Cumanicus mongol szavait, TUNA (1972; 1976) az oszmánli nyelvbe került lexémákat vette számba. A modern török nyelvek mongol elemeiről is több tanulmány készült (azeri, l. CAFEROĞLU 1954; karaim, l. ZAJĄCZKOWSKI 1960; csuvas, l. RÓNA-TAS 1971-1972; 1975; 1982; szalar, l. DRIMBA 1976; baskír, l. IŠBERDIN 1979; nogaj, l. BIRTALAN 1992; 1994; kazak (és kirgiz), l. POPPE 1991; SOMFAI-KARA 2003; turfáni ujjur dialektusok, l. YAKUP 2005; karacsáj-balkár, l. CSÁKI 2006a). Ezen kívül természetesen a török nyelvek etimológiai szótárai is foglalkoznak a mongol másolatokkal (ESTJA 1974-2003; VEWT; TATARINCEV 2000-2004). A török nyelveket ért nem lexikai mongol hatás vizsgálata is egyre inkább a kutatott témák közé tartozik (ŠČERBAK 1997; ERDAL 1991; 1998; VÁSÁRY 1995; SCHÖNIG 1997-1998; 2003). Ha röviden és összefoglalóan értékelni szeretném ezeket a munkákat, akkor azt kell megállapítanom, hogy a legtöbb szerző megelégszik a török szavak egybevetésével a mongol – általában irodalmi mongol – szavakkal. Még az elmúlt évtizedben megjelent monográfiák sem jelentenek ez alól kivételt. RÓNA-TAS tanulmányai mellett KHABTAGAJEVA-KEMPF (2006) munkája az első olyan monográfia, amely igyekszik az átadó alakot rekonstruálni, felvázolni a másolt szó etimológiáját, és megírni a szó mongol és török történetét egyaránt.

A csagatáj mongol elemeinek átfogó vizsgálata még nem történt meg. CLAUSON 1960-ban közreadta a Szanglahban található mongol szavakat, és sok keleti török adatot találunk DOERFER monumentális munkájában (TMEN). ŠČERBAK a korai török – mongol nyelvi kapcsolatokat vizsgáló monográfiájában a 13-14. századi keleti török nyelv mongol másolatainak külön fejezetet szentel, ám sok olyan szót is említ, amely először csak a bennünket érdeklő 15-16. században adatolt. SERTKAYA egy publikációja négy, 15. századi ujjur írásos keleti török emlék 30 mongol jövevényszavát sorolja fel. Végezetül 1997-ben megjelent cikkemet említhetem, amelyben példák során a csagatáj mongol elemeinek lehetséges kutatási szempontjait mutatom be.

A mongol eredetű szavak számát és jelentőségét a kutatók eltérően ítélték meg. LIGETI úgy gondolta, a csagatájban a mongol elemek száma és nyelvészeti

jelentősége nagyobb, mint bármely más török nyelvben, mások szerint pusztán hadászati és közigazgatási terminusok kerültek át.

A dolgozat célja, felépítése és az alkalmazott módszerek

A 15-19. századi csagatáj szótárakból és szövegekből igen jelentős anyagot, 350 mongol eredetű szót gyűjtöttem. Alapos feldolgozása számtalan új etimológia megírását tette lehetővé, régieket erősített meg vagy árnyalta eddigi ismereteinket, és leírhatók lettek a török – mongol kényelvűségből fakadó nyelvi jelenségek. Ugyanakkor pontosabban megismerhető lett az átvételek forrása, a középmongol nyelv is, kirajzolódtak a szóföldrajzi areák és a kronológiai rétegek. Mindehhez fel kellett tárnom a szavak elterjedését is a teljes török és mongol nyelvcsaládban. Elsősorban terjedelmi okokból a 350 feldolgozott szónak teljes szócikkben a felét közlöm a dolgozatban, de eredményeim az egész anyagra épülnek.

Az értekezés négy szerkezeti egységre oszlik. (1) A történeti és módszertani bevezetés a téma bemutatását, a török – mongol érintkezések történeti hátterét, a csagatáj nyelvre vonatkozó ismeretek összefoglalását, a kutatástörténetet és a munka során használt csagatáj és középmongol források ismertetését, illetve az átirással kapcsolatos problémákat taglaló alfejezeteket tartalmazza.

(2) A disszertáció gerincét az etimológiai tanulmányok alkotják, amelyet a nyelvi érintkezések általános nyelvészeti megközelítésének ismertetése, az átvételek kritériumainak meghatározása és a szócikkek felépítésének bemutatása előz meg. A szócikkekben a csagatáj nyelvi adatok idézését követően rekonstruálom a középmongol átadó alakok hangalakját és morfológiáját, majd a mongol és török adatok felsorakoztatásával bemutatom azokat a nyelvi változásokat, amelyek a mongol szó fonológiájában és jelentésében megfigyelhetők. Térben és időben egyaránt elemzem a szó felbukkanását a török nyelvekben. Egyes szavak nagyon korán, már a 13. századtól adatoltak, mások később, a 15., sőt a 17. századtól. A szavak egy része rövid életűnek bizonyult és kihullt a nyelvhasználatból vagy esetleg csak egy bizonyos nyelvi rétegben használták. Az areális vizsgálat rávilágít a szavak

átvételének kronológiájára, ugyanakkor figyelembe veszem a nyelvi érintkezések intenzitása és dinamizmusa miatti gyors terjedés lehetőségét is. Az adatbázisban szerepeltetem azokat a mongol glosszákat is, amelyek a szövegekben előfordulnak, de nem váltak a csagatáj lexikon részévé, tudniillik a mongol nyelvtörténet számára ezek is tanulságosak.

(3) Az értekezés harmadik szerkezeti egységében a török és a mongol nyelvtörténetre vonatkozó tanulságok összefoglalása kapott helyet, majd (4) a függelék tartalmazza etimológiai vázlattal a mongol jövevényszavak 350 tételes teljes listáját, továbbá az anyagban előforduló mongol képzőket és funkcióikat, valamint a bibliográfiát és a rövidítéseket.

A dolgozat eredményei

A másolt elemek fonológiai asszimilációja és a másolatok hatása a fonológiára. A mongol jövevényszavak adaptációjának tendenciái

A szavak többsége, huszonegy szó a mongol szókezdő *d*- hangot megőrizve illeszkedett be a csagatájba. Csak egy esetben figyelhető meg *t*- hanghelyettesítés, l. *tavus*- ‘elfogy, befejeződik’ ← KMo *dağus*-. Néhány esetben ugyanannak a szónak egyaránt van *d*- és *t*- kezdetű írott alakja, l. *dapqur* ~ *tapqur*, *davulğa* ~ *tavulğa*, *degeläy* ~ *tägälä*.

Hasonló a helyzet a veláris zöngés gutturálissal is. Csupán néhány szónál tapasztaljuk a szókezdő *g*- *q*- transzfonemizációját, l. *qunačĭ*, *qunaĭĭn* ‘2-3 éves nőstény állat’ ← *ġunaĭĭ(n)*, *qanġuġa* ‘szíj’ ← *ġanġuġa*. A *ġunan*, *qunan* ‘harmadfű ló’ ← *ġunan*, a *ġajarġĭ*, *qajarġĭ* ‘kalauz’ ← *ġajarčĭ* szó mindkét alakban megtalálható. A többi jövevényszó megtartotta a szókezdő zöngés gutturálist, l. *ġangšĭ*- ‘nyüszít’ ← *ġangsi*-, *ġašun* ‘keserű’ ← *ġašün*, *ġol* ‘sereg centruma’ ← *ġöl*. Mindkét típusnál feltehető, hogy a transzfonemizációs átvételek korábbiak, illetve hogy az adaptációt hanghelyettesítés nélkül az biztosította, hogy a fonéma létezett egyéb pozícióban.

Az érintkezések korai fázisában a mongol *ĵ*- hangot helyettesítéssel adaptálták. Anyagomban csupán néhány ilyen szó van, l. *yam* ‘postaállomás, postaszolgálat’ ←

jam, *yauči* ‘vőfély’ ← *jačuči*, illetve a *yasa-* ‘elrendez, elkészít, díszít’ ← *jas-* és származékai, l. *yasaq* ‘törvény, rend, rendelet’, *yasal* ‘hadrend’ és *yasaul* ‘őr, intéző’. Az adaptáció újabb fázisa a mongol *jöp* ‘helyes, igaz’ szó beilleszkedése. A csagatájban *čöp* alakban jelentkezik, noha a legkorábbi török képzésű előfordulásaiban, a Codex Cumanicusban és az Arany Hordai emlékekben még hanghelyettesítéssel szintén szókezdő *y-* áll. Hasonló a *čilapči* ‘mély tál’ ← *jilabči* átvétele is. Sokkal nagyobb a dublettek, sőt tripletek száma, l. *yočün* ~ *čočin* ~ *joči* ← *joci(n)*; *yada* ~ *jada*, *yar* ~ *jar*; *yergä* ~ *jergä*; *jirga-* ~ *čirga-*, de hvárezmi és középkipcsak *yirga-*. A globális másolások nagy száma miatt a kölcsönzések harmadik fázisában már a mongol alakkal megegyező szókezdő *j-* hangot találunk, l. *jar* ‘parancs, hírnök’, *jebe* ‘fegyverzet, páncél’, *jerdä* ‘pej, fakó’, *jerän* ‘szarvas, őz, gazella’, *jergä* ‘hadrend, hadsor’, *jibir* ‘szárny’, *jilau* ‘gyeplő, kantárszár’, *jirga-* ‘örvend, szórakozik’, *jočin* ‘vendég, utas’, *juwanğar*, *junğar* ‘balszárny’. A *j-* átvételét nem csupán a mongol globális másolatok növekvő száma segítette, hanem az is, hogy a *j*, mint a *č* hang allofónja bizonyos pozíciókban korábban is előfordulhatott. Ennél is fontosabb, hogy az erőteljes arab – perzsa hatás következtében sok, *j* hangot tartalmazó szó került a csagatájba, ami hatott a fonológiai struktúrára is. Létrejött egy attraktívabb hangtani rendszer, és a későbbi átvételek már az eredeti modellhez közelebb álló hangtani formában illeszkedtek be. Végül azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a csagatáj nyelven alkotók között kipcsak anyanyelvűek is voltak, akik révén *j*-ző kipcsak nyelvből is bekerülhettek szavak.

Mongol nyelvi hatásnak tulajdonítom az intervokalikus *-d-* megőrződését a *quduq* ‘kút’ és a *qada-* ‘odeerősít, szögel’ szavakban. Ezek olyan szavak, amelyek az ótörökben is léteztek, és a mongol nyelveknek is régi elemei. Az ótörök intervokalikus *-d-* szabályosan *-y-* hangként jelentkezik a csagatájban, ezért is szokták ezeket a szavakat a visszavételek között számon tartani. Ezeket azonban nem feltétlenül kell globális másolatoknak tekinteni, hiszen lehetnek a fonológiát érintő részleges másolások is. Az ótörök korban elindult a *-d-* spirantizálódásának

folyamata, de az erőteljes mongol hatás következtében a *-d-* pozíciója megerősödött ezekben a szavakban.

A csagatáj nyelvi rendszerbe illeszkedés érdekes esete a *širdağ* szó. Morfológiai struktúrája mongol eredetről tanúskodik. A palatális hangrendű mongol *siri-* [širi-] az ótörökben is ismert és a török nyelvek többségében most is élő veláris hangrendű *siri-* ‘steppel’ ige átvétele. A másolat a csagatájban, kirgizben és ujburban az eredeti török alapszó hatására veláris hangrendű, a szibériai török nyelvekben viszont a hosszantartó, intenzív nyelvi érintkezés hatására a mongolhoz hasonlóan palatális.

A globális másolatok jelentéstani asszimilációja

A globális másolások során egy szó anyagi és jelentéstani vonatkozásaival együtt kerül a másik nyelvbe. Az átvétel során azonban a két nyelv részrendszerei, így a szemantikai részrendszerek nem mindig fedik tökéletesen egymást. A különbség már akkor megszülethet, amikor a beszélő ekvivalencia pozícióba helyezi a modellt, amint a török nyelvek egy csoportjában például a mongol eredetű *düläy* ‘süket’ szót a beszélők ‘buta’ jelentéssel helyezték ekvivalencia pozícióba. Az átvétel után is változhat a másolat szemantikai spektruma. A csagatájban is ismert a mongol eredetű *bätägä* ‘begy’ szó, amelynek jelentéséből egyes török nyelvekben metaforikusan növénynév alakult, ami aztán szóhasadást eredményezett a csagatájban, a kazakban és a nogajban. A mongol *märgän* ‘mesterlövész’ a csagatájban már ‘mesterlövész’ és ‘hős’ értelmű is, és a kirgizben még tovább szélesedik a jelentése, és magát a vadászatot is jelöli. Meglepően nagy a mongol *čağan* ‘fehér’ szó használati gyakorisága, valamint jelentéstapadással létrejött szemantikai differenciálódása a török nyelvekben, 1. *čağan* 1. ‘súlyom’ 2. ‘juharfa’ 3. ‘ünnep’. A mongol birodalom széthullása után, illetve a mongol nyelvi hatás csökkenésével majd megszűntével azok a jövevényszavak, amelyek csak a nyelv egy bizonyos részrendszerébe (csoportnyelv) ágyazódtak be, szinte minden török nyelvben jórészt kihulltak a használatból (*soyurğal*, *payza*, *kebtävül*, *anda*). Más részük erőteljesen megváltozott jelentésben él tovább (*daruğa*, *bağşı*, *qaraul*). Ugyanakkor ezzel ellentétes nyelvi

változás is megfigyelhető, amikor mongol szó szorított ki eredeti török szavakat a nyelvhasználatból. A haditerminológia részeként került a mongol *manġlai* ‘elővéd’, eredetileg ‘homlok’ jelentésű szó a török nyelvekbe, ahol mindkét jelentésben használatos lett. A hadászat jelentőségének csökkenésével az ‘elővéd’ jelentés eltűnt, testrésznévi használata megerősödött, és a kipcsak nyelvekben teljesen kiszorította a régi török *alın* ‘homlok’ szót, a türkménben pedig egymás mellett él a két szó. A mongol *aqa* ‘idősebb fivér, bácsi’ szinte kivétel nélkül minden török nyelvben felváltotta a hasonló jelentésű ótörök *ečī* szót. Ez utóbbi példánál az is feltételezhető, hogy nem jövevény-, hanem szubsztrátumszavak.

A mongol átvételek rétegei a török nyelvekben az areális szemantikai differenciálódásban is tetten érhetők. A *širä* a török nyelvek nyugati és középső csoportjában mindenütt valamilyen tálalóféleséget – asztal, tálca – jelent, míg a szibériai török nyelvekben fekvő- és ülőalkalmatosságot. A mongolban mindkét jelentésben használatos. A *jebe* szótörténete is hasonló areális különbséget mutat. A kipcsak és a szibériai török nyelvekben az irodalmi mongolhoz hasonlóan ‘nyíl, nyílhegy’ a jelentése, míg a csagatáj és a turki nyelvekben általánosabban ‘fegyver’. A *čiray* jelentéseiben is kirajzolódik egy area, l. a türkmén, kirgiz és turki nyelvben ‘szépség’ jelentése szemben áll a többi török nyelveknek a mongol eredeti jelentéshez sokkal közelebb álló ‘arc, kinézet, forma’ jelentésével. A mongol eredetű *aral* ‘sziget, félsziget’ szót a szibériai török nyelvekben a török *ariġ* ‘erdő’ hatására jelentésbővüléssel ‘erdő, fákkal, bokrokkal benőtt ártér’ jelentésben is használják, ugyanakkor a mongol *aral* ‘sziget’ hatására az eredetileg csupán ‘erdő’ jelentésű török *ariġ* is szemantikailag differenciáltabbá vált, és kialakult ‘sziget’ jelentése is.

A visszakölcsönzések szemantikája

A visszakölcsönzések a mongol – török nyelvi érintkezés hullámzását, a nyelvek többszörös kölcsönhatását mutatják. A hadi terminológia jelentéskörébe tartozó *kejim* és *keyim* szavak jelentéstörténete érdekes és tanulságos példa. Az ótörök emlékekben a *kädim* ‘öltözködés, öltözet’, illetve ‘emberek és lovak által használt vért’. Az ennek megfelelő *keyim* legáltalánosabb jelentése a mai török nyelvekben

‘öltözék’. Az ótörök szó átkerült a mongolba, ám szűkebb, speciálisabb ‘nyeregtakaró’ jelentéssel. A mongol *-di-* > *-ji-* hangváltozás lezajlása után *kejim* alakban a csagatáj és más török nyelvek is visszakölcsönözték. A csagatájban és az oszmánliban, ahova valószínűleg a csagatájból, esetleg perzsa közvetítéssel került, az eredeti török jelentés hatására megfigyelhető a mongolból átvett *kejim* jelentésbővülése. Jelent nyeregtakarót, mint a mongolban, de a lovak vértjét is, mint ahogy az ótörök *kādim* is. A Báburnáméban több helyen is páros kifejezésben találjuk, l. *keyim-kejim*.

Az ótörök *ulus* ‘ország, terület; város’ a mongolra jellemző megváltozott hangalakban és jelentésben található meg a mongol hódítás utáni török nyelvekben, l. *ulus* ‘birodalom’.

Néhány esetben a visszakölcsönzések megállapításánál elsősorban a jelentés az, amire támaszkodhatunk. A kínai eredetű *talūy* ‘nagy víz; tenger’ szó már a legkorábbi török emlékekben megtalálható, de régi eleme a mongolnak is. A kölcsönzés irányáról vagy irányairól szóló viták még nem zárultak le. A szinonim *tengiz* szó fokozatosan kiszorította a török nyelvekből, ma már csak a szibériai török nyelvekben és a sárga ujugurban használatos ‘tenger’ jelentéssel. A csagatájban található *daluy*, *taluy* szóról nem tudjuk teljes biztonsággal eldönteni, hogy mongol jövevényszó-e vagy az ótörök szó továbbélése. Egyik jelentése az utóbbi esetben is nagy valószínűséggel mongol jelentésmásolás, tehát a mongol hatásra létrejövő jelentésbővülés kategóriájába sorolható. A *taluy* ‘sok, tengernyi’ jelentése itt bukkan fel először a török nyelvekben, míg a mongolban már a legkorábbi emlékekből adatható ez a metaforikus jelentés. Ma a kirgiz, a kazak és a karacsáj-balkár nyelvben csak ilyen értelemben használják.

A szemantikai visszakölcsönzésre példa a *soyurğa-* ‘együttérez, sajnál’ ige, amely az ujugur buddhista vallási terminológiába tartozó kínai eredetű szó. A mongolban ‘kegyeskedik; adományoz’ jelentéssel a nyelv gazdasági-politikai rétegének eleme lett, és a mongol birodalom létrejötte után így került vissza a török nyelvekbe.

A mongol *qada-* ‘odaerősít, szögel’ szó is a török és a mongol nyelvek kétirányú, ismétlődő kölcsönhatását mutatja. Véleményem szerint összefügg az ótörök *qadū-*

‘összevarr, erősen összetűz’ szóval. Az irodalmi mongolban a *qada*- ‘szögel’, de a Mukkadimat al-Adabban *tobči qada*- ‘gombot felerősít’. Az ótörök *qadū*- megfelelői, a *kayı*-, *qayu*- lexémák több nyelvben ‘varr’ jelentésben élnek tovább, de a mongolból átvett *qada*- igének ‘beszúr, szögel, odaerősít’ jelentései mellett ‘varr, összeerősít’ jelentései is vannak a csagatájban és a modern török nyelvekben egyaránt.

Jelentéskölcsönzés

A jelentésátvételek esetében csupán az új jelentés megjelenése bizonyítja a kölcsönzést. Nem arról van tehát szó, hogy egy hangzó szót vesznek át, hanem az érintkezés következtében egy meglévő szó jelentése differenciálódik: bővül (felüldifferenciálódás) vagy szűkül (aluldifferenciálódás). Jelentésszűkülést mutat az ótörök *yarliq* ‘utasítás, rendelet’ szó. A török szót a mongol egy sokkal speciálisabb, ‘uralkodói parancs, dekrétum’ jelentéssel *jarliq* alakban vette át, és a mongol kortól a török nyelvekben is csak ebben a szűkebb értelemben használatos. Az ezzel ellentétes, felüldifferenciálódást eredményező másolás során egy szó felveszi a másik nyelv többé-kevésbé szinonim szavának egy olyan jelentését, amely addig ismeretlen volt az átvevő nyelvben. A török – mongol érintkezésre vonatkoztatva ez csak úgy lehetséges, ha jelentésében differenciáltabb a mongol ekvivalens szó, mint a neki megfeleltetett török szó. Általában nem az összes jelentést másolják, hanem csak egyetlen szemantikai elemet. Óvatosságra int, hogy a szótárak hiányosan közlik a jelentéseket, sőt, konvergens jelentésváltozások is elképzelhetők, különösen a metaforikus jelentések esetében. Bár éppen ez meg is könnyítheti a szemantikai másolást, amint következő példánkból is kitűnik. Török jelentéstörténete szerint a csagatájban jelenik meg a *qol* ‘kar’ szó ‘hadseregszárny’ jelentése. A jelentésbővülés a mongol *gar* hatására történt. A Mongolok titkos története tanúsága szerint a *gar* a testrésznévi ‘kéz, kar’ jelentés mellett metaforikus jelentésbővüléssel ‘hadseregszárny’ jelentéssel is bírt, és a csagatájban a hadászati terminológia részeként jelent meg. A keleti török adatok a másolási folyamat különböző fázisait tükrözik, azonban egymás mellett éltek. A *baran gar* ‘jobbszárny’ és *jöwän gar*

‘balszárny’ globális másolatok mellett ugyanebben a jelentésben megjelent a vegyes másolatnak tekinthető *baran qol* és *jöwän qol* kifejezés, itt a mongol *gar* szót a vele ekvivalensnek tekintett török *qol* váltotta fel. A másolás harmadik típusa, a tartalmi, jelentéstani részleges másolás a mongol frazeológiai egység tükörfordítása, l. *ong qol*, *sol qol* ‘jobb szárny, bal szárny’. A Báburnáméban mindegyik említett szó megtalálható.

Az ilyen típusú szemantikai másolás másik példája a csagatáj *süngäk* ‘csont’ szó jelentésbővülése. A mongol nyelvekben a *yasun* ‘csont’ szó egy másik jelentése ‘nemzetség’. A mongol kor után ennek hatására a török *süngäk* ‘csont’ szót is elkezdik ‘nemzetség’ jelentéssel használni. A megelőző időszakból ilyen jelentéssel nincs adatunk, ugyanúgy, ahogy a nyugati, dél-nyugati, vagyis a mongol által kevésbé dominált török nyelvek *kemik* ‘csont’ szava ma sem jelent ‘nemzetséget’. Hasonlóan mongol hatásnak tulajdonítjuk a kazakban a *bauir* ‘máj’ szó *bauirim* ‘rokonom’ jelentésbővülését.

Igei átvételek

A török nyelvek igei kölcsönzéseit vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy többféle másolási stratégia létezik még ugyanazon kontaktnyelv esetében is.

Az indoeurópai nyelvekből (perzsa, görög, orosz, német stb.) és a kínaiból a korábban nyelvi univerzáléként definiált módon, azaz nomenként vették át az igéket. A másolt szóalak tekintetében azonban areális különbségek figyelhetők meg. A legtöbb esetben infinitívuszt (török, karaim, örmény-kipcsak, kazak, özbek stb.), vagy ennek hiányában egyes szám 3. személyű igealakot (a törökök a bulgárból), imperatívuszi formát (a jakutok az oroszból), befejezett melléknévi igenevet (az azerik a perzsából) kölcsönöznek a török nyelvek. A nyelvtani rendszerbe adaptálásnak kétféle módja lehet: az analitikus, vagyis segédigékkel (tranzitív igék esetén az **et-*, **yap-*, **qil-*, **ädlä-* vagy **toğ-* ‘csinál’, intranszitiv igék esetén a **bol-* ‘lesz, válik’ a segédige), illetve szintetikus, vagyis a szóképzéssel adaptálás, ami bármely török nyelvben kizárólag a +*IA-* denominális verbum képzőt jelenti.

A török – mongol érintkezésben azonban más a helyzet. Az igék mindkét irányban igeként, az említett morfológiai adaptáció nélkül tőalakjukban illeszkednek az átvevő nyelv rendszerébe. Hasonló jelenséget figyelhetünk meg a török – finnugor kontaktusokban is. Az adaptáció e módját az teszi lehetővé, hogy a nyelveknek hasonló a tipológiája, a strukturája, és hogy a nyelvi elemek könnyen felismerhetők.

Közel ötven mongol eredetű ige található az adatbázisomban, az nem befolyásolja a megfigyelésünket, hogy ezek az igék esetleg nem közvetlenül a mongolból, hanem más török nyelv közvetítésével kerültek be a csagatájba. Az igei átvételek között egyszerű, tovább nem elemezhető és képzett igealakok egyaránt megtalálhatók. Az egyszerű (*bos-* ‘elmenekül’, *čida-* ‘képes, tűr, elvisel’, *näkä-* ‘követ’) és a továbbképzett igéket (*čura-* ‘kilyukad’ ← KMo *čūra-* ‘id.’ < *čogura-*; *ilga-* ‘(le)rohan, megtámad’ ← KMo *ilga-*, *ilağa-* < * *ila-GA-*) a csagatáj egyaránt egyszerű igealként kezeli.

Néhány esetben megfigyelhető, hogy megfelelő török deverbális verbumképző hozzáillesztésével a másolt mongol ige alapjelentése megerősödik, például a passzív (mediális) jelentés az *-l-* képzővel (*tavus-* és *tavsul-*) vagy a faktitívképzővel (*borda-* és *bordat-*, *hüre-* és *hüret-*), esetleg intenzívum képzővel (*qara-* és *qarala-*). Előfordul, hogy mongol tranzitív ige intranszitivként (*daldala-*, *bavli-*) használnak. Néhány korán átvett ige (*yasa-*, *ös-*, *yada-*, *qada-* stb.) nagy szócsaládot alkotva, sok török nyelvben megtalálható, másokat csak a csagatájban használtak (*čura-*, *qaha-*), vagy csagatáj közvetítéssel kerültek egy-két közép-ázsiai török nyelvbe (Tkm, Kzk, Kir, Alt *bos-*). A mongol igék erősen differenciált jelentései közül általában egy szemantikai elemet vesznek át (*ilga-* ‘keres, válogat’).

A mongol igék egy csoportja „aktívan” viselkedik a török nyelvekben, nagy a szócsaládjuk, például *qara-* ‘néz’, *yasa-* ‘elrendez, készít’, *čida-* ‘képes valamire, eltűr’ vagy *ös-* ‘nő, nevelkedik’. Jelentésük, szinonimáik, gyakoriságuk, produktivitásuk, illetve kronológiájuk miatt lehetnek korábbi szubsztrátum maradványai, amelyek a dominanciaviszonyok megváltozásával a standard aktív elemévé váltak.

Morfémák átvétele

A csagatáj emlékek tanúsága szerint a timurida időszakban lett produktív a mongol *-GUL* képző *-AvUL* alakban a keleti török nyelvben. A mongol deverbális nomen agentis képző török igéken is megjelent, l. *čapavul* ‘a támadást vezető csapategység’ < *čap-* ‘megtámad, lerohan’; *yortavul* ‘lovascsapat’ < *yort-* ‘galoppozik’, *yandavul* ‘oldalszárny’ < *yan+da-* ‘oldalra áll’, de még az oszmánli irodalomban is, l. *kaytavul et-* ‘geri dön-, dönüș yap-’ < *kayt-* ‘id.’. A képző rövid életűnek bizonyult a török nyelvek többségében. Ma már szinte egyetlen nyelvben sem produktív, sőt, a képzővel létrejött szavak a mongol hatás gyengülésével jórészt kikoptak a nyelvhasználatból. Gyors eltűnését azzal is magyarázhatjuk, hogy az ily módon képzett szavak többsége rétegnyelvi szó maradt, nem vált a standard részévé. A *qaraul* az egyetlen szó, amely szinte minden török nyelvben, gyakran megváltozott jelentéstartalommal ugyan, de továbbra is él. A szó fennmaradását segítette, hogy igei alapszava is konvencionalizálódott, és oly mértékben beépült, hogy gyakorisági használata nem csak eléri, de meg is haladja a vele szinonim török igékét. A *qaraul* szót az oroszok is átvették, és a 16. századtól egyre intenzívebb érintkezések következtében a török nyelvek folytonos orosz nyelvi megerősítést is kaptak, ami némileg megváltozott jelentéssel hozzájárult a lexéma fennmaradásához.

Globális másolásról szoktak beszélni a mongol *-l* deverbális nomenképző esetében is, l. *yasal* ‘hadsor’, *soyurğal* ‘ajándék’ *qabal* ‘ostromzár’, *tunqal* ‘behívó’, *tarqal* ‘szétszórás, felosztás’, *tosqal* ‘ör’, *soyurğal* ‘adománybirtok’, *hüräl* ‘üldözés’. Ugyanakkor az ótörökben is létezett egy ritka deverbális nomen *-(X)l* képző. Elsősorban melléknevet képez, amelyet alkalmilag határozószói funkcióban is használtak, illetve egy-egy adatban egyértelműen cselekvést, illetve a cselekvés tárgyát jelölő főnevet hozta létre. A mongol *-l* képzőnek is ez a funkciója. Az erőteljes mongol nyelvi hatás következtében ennek a ritkán használatos, régi képzőnek a produktivitása lényegesen megnőtt a mongol kor után. Párhuzamos alakok jöttek létre, l. *čïdau* (< **čïdağ*) és *čïdal* ‘türelem’, *qahal* és *qapal* ‘ostrom’. A *qahal* egyértelműen mongol másolat, a *qapal* a török *qapa-* ‘bezár’ ige *-l* képzős származéka. Természetesen a szinonim, illetve szinonim képzésű formák egymás

mellett élése közönséges jelensége a nyelvnek, l. *öd* ~ *ödläk* ~ *ödün* ‘idő’, *qatir* ~ *qatiğ* ‘erős’. Kétszeres mongol másolat a *toqulğa* ~ *toqum* ‘nyereagalátét, izzasztó’, *tumaq* ~ *tomağa* ‘sapka’; *qayï-* ‘összevarr’ (< ÓTö *qadū-*) és a mongol jövevényszó *qada-* ‘összeerősít’; *quyu* (< ÓTö *quduq*) és *quduq* ‘kút’.

Vegyes másolatok

Az előzőekben elmondottakhoz kapcsolódik a vegyes másolatok megléte, a fenti példák egy része is idetartozik. Említhetjük még a szinonim *yasau yasa-* és a *yasal yasa-* ‘hadrendbe állít’ kifejezést, ahol a *yasau* (< **yasag*) ‘hadrend’ török képzés eredménye. Ugyancsak vegyes forma az *ongğar* ‘jobbszárny’ és a *solğar* ‘balszárny’. A szó első eleme török, a második pedig a mongol *ğar* ‘szárny’ szó. Érdekes forma a *kökäldäš*, amely a Raszúlid hexaglot mongol adatai között ebben a formában szerepel, ugyanitt török megfelelője az *ämčäktäš*. A *kökäldäš* szóvégi képzője az ótörök kortól kezdve jól ismert török *+dAš* képző. Vegyes formának tűnik a mongol *ağa* ‘asszony(om)’ szó *ağača* formája a csagatájban: a szóvég a török *+(X)č* kicsinyítő-becéző képző és az *+A* vokatívusz. Az *arğamjï* ‘kötél’ is vegyes forma, a szótó a csupán a török nyelvekben ismert *arğa-* ‘nyeregszíjhoz erősít’ ige, amelyhez mongol DevN *-mji* képző járul. A *šükürjï* ‘az, aki a baldachint tartja’ szóvégi nomen agentis képzője ugyan a török és a mongol nyelvekben egyaránt produktív, de a mongolból az ily módon képzett forma nem mutatható ki, ezért feltételezhetjük, hogy török képzésű. A *čögüčäk*, *čüčäk* ‘tálka’ (← KMo *čüče* ~ *čögüče*) szavak végén a török kicsinyítő képző *-k* figyelhető meg.

Hendiadioinok

Esetenként a mongol szavak adaptációja oly módon történik, hogy a jelentést megerősítendő, egy páros kifejezés egyik elemeként kezdik használni, l. *Čingiz ösdi ulğaydi* ‘Dzsingisz nőtt, növekedett’ < Mo *ös-* ‘nő, nevelkedik’ + Tö *ulğay-* ‘nő, növekedik’; *qačqan bosqan* ‘elmenekült’ < Tö *qač-* ‘elfut, elmenekül’ + Mo *bos-* ‘elmenekül’; *olča äsir* ‘hadifogoly’ < Mo *olča* ‘hadizsákmány, hadifogoly, hadifoglyok’ + A *asīr* > *äsir* ‘fogoly’; *könmäs čidamas boldilar* ‘nem viselték el’ <

Tö *kön-* ‘megszokik vmit, egyetért vmivel’ + Mo *čida-* ‘képes vmire, megtehet vmit’; *gajarji yerči* ‘kalauz’ < Mo *gajarji* ‘id.’ + Tö *yerči* ‘id.’; *kejim keyim* ‘vért’ < Mo *kejim* ‘id.’ + Tö *käyim* ‘id.’; *yaqši čebär* ‘ügyes’ < *yaqši* ‘ügyes, jó’ + Mo *čeber* ‘ügyes’.

A másolatok modelljei: a közép mongol nyelvi sajátosságok

1. A közép mongol szókezdő *h-* három szóban őrződött meg, l. *harbatan* ‘század, tömeg’, *honī* ‘rovátka a nyílvevő végén’, *honīla-* ‘nyilat az újra helyez’, *hiire-* ‘elpusztít; elkerget, elűz’. A közép mongol szókezdő *h-* eltűnt, l. *äläkä* ‘máj’, *erkäbči* ‘gyűszű’, *orčīn* ‘vidék, környék’, *ulgun* ‘domb’, *usun* ‘víz’.

2. Mo **-p-* > *-h-*, l. *köhä* ‘páncél’, *qaha-* ‘körbezár’, *qahal* ‘ostrom’.

3. Mo **-g-* > *-h-*, l. *bählä* ‘solymászesztyű’ ← KMo **behelei* < **begelei*; **sahra-* ‘elhanyagol’ ← KMo **sahara-* < *sağara-*.

4. Mo *si* > *š*: A mongol hangváltozás az átvételek előtt lezajlott, l. *gangši-* ‘nyüszít’ ← KMo *gangsī-*; *išigäy* ‘nemez’ ← KMo *isigey* < *isigei* < *sisigei*; *širä* ‘asztal’ ← KMo *sirē*; *širalga* ‘zsákmányrész’ ← KMo *siralga*; *širdag* ‘nyeregalátét’ ← KMo *sirdag*.

5. Regresszív asszimilációk

5.1. A mongol első szótagi *i* az átadó mongol alakok többségében nem asszimilálódott a következő magánhangzóhoz. Általában a közép mongol források is azt mutatják, hogy ez a folyamat nem egy helyen és nem egy időben zajlott, s rendszere egyelőre nem ismerhető fel. A modern mongol nyelvek nagy többségében lezajlott az *i* törése. Nem zajlott le az asszimiláció, l. *čina* ‘farkas’; *čida-* ‘képes, tűr, kitart, elvisel’; *čidär* ‘béklyó’ etc. Néhány szó esetében megfigyelhető az asszimiláció az átadó nyelvben: *šonqar* ‘súlyomfajta’ ← KMo *šongqar* < *singqor*; *šükür* ‘ernyő’ ← KMo *šükür* < *sikür*; *yaman* ‘kecske’ ← Mo *yamān* < *imağan*. Dublettek, l. *irjay-*, *arjay-* ‘vigyorog’, *šidurğa*, *šudurğa* ‘lant’, *šilän*, *šölän* ‘étel’, *šigavul*, *šagavul* ‘felügyelő’. Az átadó nyelvek közötti különbség, illetve az adatok közötti kronológiai eltérés lehet a jelenség oka, de nem szükségszerűen. Nyilván az

átadó nyelvben is voltak ingadozások, ahogy az egy folyamatban lévő hangváltozás esetén természetes, illetve a csagatájban is megtörténhetett a regresszív asszimiláció.

5.2. $e - ü > ö - üi$: A mongolban és a csagatájban egyaránt gyakori regresszív asszimiláció, l. *ebügän* > *öbügän* ‘ős, előd’, *emiüün* > *ömiüün* ‘nadrág’.

6. Első szótagi elhasonulás

6.1. $a - a > i - a$, l.: *gijlay-* ‘megőrül’ ← KMo **galjāyi-*.

6.2. $e - e > ö - e$ a mongolban és a csagatájban egyaránt meglévő hangváltozás, l. Csag ? ~ Mo ? *ebečin* > *öbečin* > *öbüčin* ‘betegség’, Csag ? ~ Mo ? *erkebči* > *örkebči* ‘gyűszű’.

7. A kétszótagok

A közép-mongolban a régi mongol, úgynevezett kétszótagok helyén gyakran hosszú magánhangzót vagy diftongust találunk. A keleti középtörök helyesírás sajátossága, hogy a magánhangzókat általában kiírják, és ritkán használnak mellékjeleket. Ha nem arab vagy perzsa a szó, a kiírt magánhangzó nem feltétlenül jelöl hosszú vokálist. Az átvett mongol szavak kiejtéséről, kvantitásáról nem tudunk biztosat, valószínűleg rövid magánhangzós formában illeszkedtek be a hangrendszerbe. Az átadó alakban azonban hosszú magánhangzót kell feltételeznünk, ha ez a magánhangzó eredeti kétszótagból vagy diftongusból jött létre.

7.1. Mo *-aga-* > *-ā-*, l. *čağan* ‘fehér’ ← KMo *čagān* < **čaḡagan*; *daban* ‘hegy, hágó’ ← KMo *dabān* < *dabaḡan*. Nem történt meg a kétszótag összevonódása, l. *bosaḡa* ‘küszöb’ ← KMo *bosaḡa*; *tomaḡa* ‘súlyomsapka’ ← KMo *tomaḡa*. Mindkét alakban megvan, kétszeres átvételek, l. *boraḡan* ‘(hó)vihar’ ← KMo *boraḡan* ↔ *boran* ‘id.’ ← KMo *borān* < *boraḡan*; *saḡadaḡ* ‘tegez’ ← KMo *saḡadaḡ* ↔ *sadaḡ*, *sadaḡ* ‘id.’ ← KMo *sādaḡ*.

7.2. Mo *-ege-* > *-ē-*, l. *bürkesün* ‘takaró’ ← KMo **bürkēsün* < *bürkeḡesün*; *emel* ‘nyereg’ ← KMo *emēl* < *emegel*. Nem történt meg az összevonódás, l. *deḡeläy* ‘kaftán’ ← KMo *deḡelei*; *emäḡän* ‘asszony’ ← KMo *emegen*.

7.3. Mo *-egü-* > *-ü-*, l. *jünḡar* < **jün ḡar* ‘balszárny’ ← KMo *jeḡün ḡar*; *süder* ‘kíséret’ ← KMo *süder* < *seḡüder*.

7.4. Mo *-egü-* > *-evü-*, l. *irävül, hirävül* ‘élcsapat’ ← KMo **ireül* < *iregül*; *keptävül, ketpävül* ‘éjszakai ór(ség)’ ← KMo *kebteül* < **kebtegül*.

7.5. Mo *-aġu-* > *-ū-*, l. *ulġa-* ‘üdvözöl’ ← KMo *ūġa-*; *ulġar* ‘hír, hadbehívó’ ← KMo **ūġar* < *aġulġar*.

7.6. Mo *-aġu-* > *-ā-*, l. *barangar* ‘jobbszárny’ ← KMo *barān ġar* < *baraġun ġar*.

7.7. Mo *-aġu-* > *-avu-*, l. *qaravul* ‘örszem; örség’ ← KMo *qaraul* < *qaraġul*; *šiqavul* ‘tiszttség, felügyelő’ ← Mo **šiqaul* < *šiqaġul*; *tavus-* ‘befejeződik, véget ér’ ← KMo **daus-* < *daġus-*.

7.8. Mo *-igü-* > *-ī-* ~ *-ī̄-*, l. *serin, serün* ‘hűvös, friss’ ← KMo *serīn, serī̄n* < **serigün* (kétszeres átvétel); *süsün* ‘savó, savanyú tej’ ← KMo **šūsün* < *sigūsün*.

7.9. Mo *-iġu-* > *-ū-*, l. *qaru* ‘válasz; viszonzás’ ← KMo *qarū* < *qariġu*; *qumbul* ‘csapategység’ ← KMo **qumbūl* < *qumbiġul*.

7.10. Mo *-uġu-* > *-ū-*, l. *čilbur* ‘kantár’ ← KMo *čilbur* < *čilbuġur*; *adun* ‘ménés’ ← KMo *adūn* < *aduġun*.

7.11. Mo *-oġa-* > *-ā-*, l. *dolana* ‘galagonya’ ← KMo *dolāna* < *doloġana*; *oba* ‘domb’ ← KMo *obā* < **oboġa*.

7.12. Mo *-oġa-* > *-ova-*, l. *tovači, toġači* ‘számvevő’ ← KMo *toġači*.

7.13. Mo *-öge-* > *-ō-*, l. *böldürge* ‘hurok’ ← KMo *böldürge* < *böġeldürge*; *bösün* ‘tetű’ ← KMo *bösün* < *böġesün*.

7.14. Mo *-abu-* > *-ū-*, l. *tulan* ‘öt éves állat’ ← KMo *tūlan* < *tabulang*.

8. A szóvégi *-ai*, *-ei* (*-oi*) mongol diftongusok általában megőrződtek, l. *dalbay* ‘a vadászmadarak idomításakor használt szárny’ ← KMo **dalbai*; *irġay-*, *arġay-* ‘vigyorog, vicsorog, mosolyog’ ← KMo *irġai-*, *arġai*. Kétszeres átvételt jeleznek, l. *bählä, bähläy* ‘solymászkesztyű’ ← KMo **behele, behelei*; *deglä, degeläy, dägälä, tägälä* ‘felső, ujjas kaftán’ ← KMo *degelē, degelei*. Két esetben monoftongust találunk, l. *dara* ‘mindig, állandó’ ← KMo **darā* < *darai*; *ölükä* ‘bölcső’ ← KMo *ölügē* < **ölü-GAy*. Ez megegyezik az Isztambuli szójegyzék mongol adatával, a többi közép-mongol forrás viszont diftongust mutat.

9. A középső nyílt szótagi magánhangzó kiesése

Szóbelseji helyzetben esetenként a középső szótagi vokális kiesése miatt mássalhangó-kapcsolatot tételezünk föl, azzal a megjegyzéssel, hogy a szinkópa az átvevő nyelvben is történhetett, l. *asra-* ‘gondoskodik, óv’ ← KMo *asra-* < *asara-*; *ilga-* ‘megtámad, vágtazik’ ← KMo *ilga-* < *ilağa-*.

10. A szóvégi *-ng* a mongol nyelvekben általában megőrződött, bár *-ng* > *-g* változás is megfigyelhető. Megőrződött a *küräng* szóban, míg egyes nyugati közép-mongol források megfelelő szavában a glottális elem már eltűnt. A *köndelen* ‘ferde, ferdén’ esetében a közép-mongolban mindenütt szóvégi *-n* áll, a csagatájban *köndäläng* és *köndälän* is előfordul, amely többszörös átvételre is utal. A mai török nyelvek adatai igazolják a szóvégi *-ng* egykori meglétét, amelyet a kalmük és a halha adatok is megerősítenek. A keleti török *tulan* ‘öt éves állat’ szóban a szóvégen etimologikus veláris nazálist kell feltételeznünk **tabulang* alakban, ám abban a néhány mongol nyelvben, ahonnan adatolható, mindenütt *-n* a szóvég, és a csagatáj modelljében is ezt kell feltennünk. Ugyanakkor a kirgiz *tulang* és a jakut *tuollang* olyan mongol szó másolata, amelyben megőrződött az *-ng*. A *quyang* ‘ideggyulladás, zsába’ szó a mongolban mindenütt őrzi a szóvégi *-ng* hangot, és a török adatok nagy részénél is ezt látjuk viszont. A csagatájban két alakban élt, *quyang* és *quyan*, a kazakban pedig *quyan* található. A glottális elem vagy az átadó nyelvben, vagy az adott török nyelvben is eltűnhetett.

11. A szóvégi *-n* általában megőrződött, és néha olyan esetben is ki tudjuk mutatni, amikor más közép-mongol forrásokból nem. A *quyan*, *quyun* ‘szélvihar’ szó a mongol nyelvek minden ágában megtalálható. A török adatok olyan mongol szóra utalnak, amelyben szóvégi *-n* állt, a mai mongol nyelvekben viszont a dahúr kivételével mindenhol eltűnt. A kirgiz és kazak *čilapčün* alak is olyan mongol nyelvjárást feltételez, ahol megmaradt a szóvégi *-n*, a mai mongol adatokban viszont sehol nincs *-n*.

12. Néhány esetben az átadó nyelvre vonatkozó kritériummal is rendelkezünk. A csagatájban a mongol *gajarji* ‘kalauz’ *gazarji* alakban is előfordul a *qajarji*, *gajirji* formák mellett. A *-z-* hanggal szereplő csagatáj adat a 16. század közepén íródott

Abuskában található, és valószínűleg egy olyan középmongol nyelvjárásból ered, amelyben már lezajlott a $\check{j} > z$ hangváltozás. A kalmükben és az ojrátban a nem *i* előtti helyzetben lévő \check{j} dezaffrikációja POPPE szerint a 16. századnál nem történt korábban. A mongol *itelgü* ‘súlyom’ előbb palatális *itälgü*, majd a 17. században veláris hangrendű *italgu* alakban egyaránt bekerült a csagatájba. Nem zárhatjuk ki, hogy a hangrendi váltás a csagatájban történt, de az is feltehető, hogy olyan mongol nyelvből vették át, ahol a lexéma mély hangrendű volt. Az *äläkü* ‘máj’ esetében a Szanglah szerzője átbetűzi a szót, így biztos a *-k-* olvasat. A középmongol adatokban a szókezdő *h-* még szinte mindenütt megvan, de ebben a szóban a csagatáj ezt nem tükrözi. A mongol nyelvekben zömmel zöngés gutturálist találunk a szó belsejében, a kalmükben és a mogulban viszont zöngétlen a zárhang. Pontosabban a kalmükben szóhasadás következett be, lásd *elkᠠ* ‘máj’ ↔ *elgᠠ* ‘rokon’. Mindezek alapján a Szanglah adata relatíve kései, talán kalmük nyelvjárási átvétel.

13. Morfológia

A mongol szavak etimológiai elemzése adta meg a lehetőséget a képzők listájának összeállítására, amely a mellékletben található.